

ZPRÁVY

SPOLEČNOSTI FRANTIŠKA BÍLKA

40
červen 2018

Obsah

Téma: Bílkův Chýnov	3
František Bílek a jeho práce pro chýnovskou náboženskou obec CČS	4
Rozhovor s B. Mildovou-Bílkovou	11
Chýnov Františka Bílka	14
Bílkova podobizna pana Guttmanna	18
Bílkovi sousedé z předměstí	21
100. výročí narození Mistra Františka Bílka	23
Ze vzpomínek Jana Kudláčka	24
Vydání mapy „Po stopách F. Bílka na jihu Čech“	27
Rekonstrukce Bílkova včelínu	28
Drobné zprávy	28

Reliéf „Jsme přikryti“ zdobící jednu stěnu chýnovské Chaloupky. Foto: L. Mikulová.

Obrázek na titulní straně: Málo známý Bílkův reliéf „Matko Pána mého“ v severním štítu domu rodičů a bratra F. Bílka. Foto: A. Strašrybková.

Téma: Bílkův Chýnov

Naprostá většina autorů, kteří se zamýšlejí nad tím, kde se vzal „fenomén Bílek“, a hledají jeho formující faktory a inspirační zdroje, uvádí na předním místě jeho „jihočešství“, tedy jihočeské kořeny a původ. Bílkův rodný Chýnov ho jistě výrazně formoval – ale platí to i opačně: Bílek v Chýnově zanechal po sobě významnou stopu či stopy.

V tomto čísle našich Zpráv se snažíme na některé tyto stopy upozornit. Částečně systematicky, stručným průvodcem po hlavních místech Chýnova spojených s životem a dílem Františka Bílka. Částečně namátkou, abychom vybrali z pestré mozaiky informací několik střípků dosud málo okoukaných a známých.

Nahlédnout k těm kořenům, přes více než stoletou propast času, je pro současníky nelehké. Nicméně něco z té prchavé atmosféry prosvítá ve slovech Karla Dostála-Lutinova, kterými popisuje svou první návštěvu u Bílka v Chýnově na konci května 1897:

„...Hle, ten mladý muž s kristovsky narudlým vousem, s tou nakloněnou hlavou, v prostém šatě – on přichází ke mně a vítá mě svým dlouhým magickým pohledem a vážným pocelem – ano, to je Bílek... Jdeme městečkem, více vesnici podobným, a kdykoliv potkáme kříž, Bílek tiše snímá klobouk a zvolna se žehná. Lidé jej pozdravují uctivě. Je takový mírný, tichounký a jeho modré oči se dívají tak zamyšleně a bratrsky. Na konci Chýnova stojí pod košatou lípou statek, z něhož hlásá štít: Jan Bílek, mistr kolářský. Ve chlévě bučí krávy a na dvoře vozy čekají správy. Řemeslo a hospodářství tu jde po staroslovansku ruku v ruce. Vešli jsme do prosté jizby. Zdobí ji listnatá palma a František přispěl k výpravě dvěma portréty sester, Kačenky a Mařenky. Nejkrásnější ozdobou domku jsou však ti hovorní, srdeční lidé sami...“

(K. Dostál-Lutinov: Návštěva u Františka Bílka. Nový Život 4, 1899, s. 17-20)

Podobně unesen byl svou první návštěvou v Chýnově O. Březina, který ve svém dopise A. Pammrové z 2. 12. 1902 vzpomíná: *„Zůstával jsem v pokoji nad dílnou. Portrét Zeyerův, modelovaný Bílkem s absolutním mistrovstvím génia, zdál se sálati hluboké ticho snu, které prostupovalo komnatu. Chudý Chýnov, ukrytý mezi stromy, kladl se před okny. Včely zvonily zahradou. Chodili jsme s Bílkem a jeho paní po chýnovských lesích, hovořili o svých duševních cestách, cílech života, odpovědích, jimiž k našim otázkám tisíci hlasy mluví země.“*

František Bílek a jeho práce pro chýnovskou náboženskou obec CČS

(Psáno k 145. výročí od umělcova narození.)

V nerozlučném spojení s uměleckým mnohostranným tvořením stojí Jihočechem Františku Bílkovi životní křesťanská víra. Jeho umění je k víře povznášející, jeho víra apoštolsky hloubavá a svědecká.

Bílek jako náboženský myslitel /1/ a křesťan poznával a zakoušel čistotu Kristovské víry a svým tvůrčím úsilím se snažil dopomoci mnohým k uchopení podstaty jemu takto zjevené. Zakouší v Kristu otevření Boží lásky všem. Království Boží a spravedlnost vstupuje s ním do lidského života, proměňuje jej a uschopňuje k věčnosti. /2/ Ve středu vyjádření této žité skutečnosti je jeho Ukřižovaný, který svým provedením nebudí soucit z utrpení, ale rozhojňuje lásku. Je Kristem zmrtvýchvstalým a jeho kříž je pečetí nového života. Toto dílo je umělci základním vyjádřením pro víru, centrální ikonou českého člověka. /3/ V něm umělec odhalil a ozřejmil národní náboženské cítění. Jeho hlubina je přístupná skrze proroky, jimiž jsou nejen postavy biblické, ale v národním rámci nejbližší postavy slovanského křesťanství, českého husitství a bratrství... Většina jeho uměleckých děl se ubírá tímto směrem. V rozličných etapách a situacích života tak přichází ku pomoci životu z víry. Jeho postavy a symboly (někdy zároveň propojené) vždy ukazují na tuto cestu. Bloudící je potřeba tu strhnout, tu napomenout, tu probudit a jinde zastavit, varovat..., pokaždé slepým dodat zrak.

Pokud jde o církev, v níž Bílek vyrůstal, poznává, že v mnohém nenaplnuje své poslání a zároveň pohrdavě odmítá jeho pomocnou ruku. /4/ Citlivě sleduje, že se soustředí na věci nepodstatné, jimiž někdy i odvádí od zdroje křesťanské čistoty. Tento zdroj, jak naznačeno, je nejen v Písmu a prvotní zkušenosti obrácených křesťanů, ale přes zaváté stopy cyrilometodějství znovu prorůstá v náboženských obrodných hnutích, kde půda Husova zdá se nejúrodnější.

Toto rozpoložení mělo nesporný vliv na to, že záhy po vzniku nové církve CČS vstupuje Bílek do jejích řad. A jsou to obě děti František a Berta, které zpočátku umocňují správnost tohoto rozhodnutí. V umělcově rodném Chýnově se v církvi s velkým nasazením zapojují do činnosti Jednoty mládeže (JM) místní nově založené náboženské obce CČS. Zde se setkáváme s prvními doteky, kdy umělec tvoří pro potřebu nové církve. Zpočátku jde o věci velice praktické, jako například návrhy kulis pro divadelní představení Jednoty mládeže, jež konala v rámci osvětové činnosti. Pro JM taktéž vytvořil diplomy jejím čestným členům, například pro Karla Farského, Aloise Jiráka či Jindřicha Vančuru. O těchto dílech máme jen zprávy a nejsou zachovány.

V náboženské obci je ovšem nejvíce ceněn a užíván kalich, který byl

podle návrhu F. Bílka vytvořen. Jeho realizace byla naplněna v roce 1925 díky místní podporovatelce církve ses. Jany Hiršbergové, učitelce. Sám autor tehdy podal ke kalichu svůj výklad v přednášce, aby poté byl tento skvost odevzdán svému účelu. /5/ Kalich patří ke Kristovu ustanovení „činění na jeho památku“. (L 22,19) Skrze chléb a kalich se budou věřící sjednocovat s Kristem. Nápis na kalichu je ve dvou rovinách, nejprve nahoře: ŽIVOT ČLOVĚKA – TRPKÝ KALICH ČASU a poté dole: OTČE – PŘENES KALICH TEN ODE MNE. Čas zde symbolizují přesýpací hodiny, které jsou součástí dřívku kalichu a poukazují na čas milosti zpřístupněný každému člověku. Texty pak odkazují na skutečnost a útrpnost lidského života, jenž však po Kristově příkladu a z Jeho moci může být zachráněn a vyvýšen. Proto také prvé naše přirozeně lidské konstatování je vystaveno v jedno se slovem Ježíše Krista, který rovněž před svým utrpením prosil za odnětí těžkého jha, ale bezpodmínečně pak vše přijal a naplnil Otcovu vůli a otevřel cestu ke spáse každému následovníku. Kalich je určen v službě svátosti Večeře Páně, skrze niž je věřící propuštěn a vyslán pro nový život spolu s Kristem a ke vstupu do Božího království na věčnosti.

Pozlacený kalich je vysoký 24,7 cm. Průměr podstavy je 12,3 cm. Průměr nádoby kalicha je 9 cm, přímo pod ní v úchopové části jsou naznačeny přesýpací hodiny o výšce 5,3 cm. Liturgické příslušenství ke kalichu není a ani nebylo zhotoveno.

Bílek vycházel vstříc náboženské obci i jinými přednáškami, jejímž hlavním tématem bylo umění – výchovné, náboženské. Ochotně se stával průvodcem ve svém ateliéru. Vedle těchto „skromných“ darů chtěl umělec poskytnout svému rodnému místu něco, co by nastalo promlouvalo jako svědectví národní křesťanské víry. K probuzení pravé zbožnosti a víry měl sloužit chrám – sbor uprostřed Chýnova, jako výraz duchovního zření vlastního národa. Bílek byl radou starších požádán o vytvoření návrhu na sbor CČS, ale nebral to jako zakázku, ale především jako službu svým nejbližším. Z vlastní iniciativy a zdrojů připravil nákres, zadal plány a vypracování rozpočtu s tím, že místo bylo již určeno poblíž školy pod starobyrou kašnou. /6/ Ve svahu jako na stráži měl stát všem viditelný chrám a připomínat poselství evangelia Ježíše Krista, nového radostného života. Avšak předběhneme-li události, již v roce 1932 čteme se zvláštním pocitem zprávu, že Fr. Bílkovi, akademickému sochaři gratulováno k 60. narozeninám a dále, že jeho „nádherný návrh na stavbu sboru je bohužel na naše poměry příliš nákladný a proto neproveditelný“. Dodejme, že rozpočet činil přes 750 000,- Kč bez okrasných oken, sochařské a umělecké práce pro vnitřní i vnější výzdobu, nábytku a úpravy okolí.

Následující popsání události se však ještě nesly v duchu naděje a stále se rozšiřující spolupráce mezi umělcem a chýnovskou náboženskou obcí CČS.

Slavnost uvedení kalicha 28. 6. 1925 poukazovala k vnitřnímu životu náboženské obce. Pozorujeme však, že zcela jiný charakter měla slavnost

odhalení a předání praporů. K dnešním dnům to byla největší slavnost, kterou kdy náboženská obec uskutečnila. Nejen vzhledem k množství účastníků, ale též k velkoleposti provedení, jež spočívalo v jedinečném soustředění Bílkova díla pro tuto událost v Chýnově na veřejném prostranství. Jeho dílo bylo „aktivně“ zapojeno do živého procesu bohoslužeb. Také proto ji nelze jinak zařadit, než jako faktickou předehru před slavnostní výstavbou a otevřením nového chýnovského sboru, jak jej Bílek navrhl. O vážnosti uskutečnění Bílkova návrhu netřeba pochybovat. V časopise *Stráž na Táboře* z roku 1927 čteme: „Bílek patří k těm, kteří realizují své nejsvětější sny neodvisle od shonu a úprku života, od jeho sobectví a nenávisti...“.

Navržené prapory pro církevní československou obec, která dosud neměla vlastní bohoslužebný prostor, jsou zřetelně připraveny pro jeho chrám budoucnosti. Podle Bílkova návrhu nechala dva prapory – náboženské obce a Jednoty mládeže – zhotovit opět sestra Jana Hiršbergová v roce 1929. Velkolepost oslav byla předem přijata a odmítnuty různé návrhy; například, aby se slavnost konala v Táboře. Věřící byli nadšeni jistotou nového začátku. K bohoslužbám byl pozván patriarcha G. A. Procházka /7/ a kromě F. Bílka ml., který byl zároveň hlavním organizátorem, též jiní duchovní z blízkého kraje. Pamětní kniha náboženské obce se poměrně široce zabývá překážkami v přípravách slavnosti, ale zde jen konstatujeme, že organizační potíže se podařilo vyřešit a též celotýdenní nepřízeň počasí ustala právě na den slavnosti 27. června 1930.

Patriarcha přijal ubytování u Bílků a byl hlavním z řečníků, kteří vystoupili v předvečer slavnosti. Přednášku zde měla i B. Bílková ml. (nyní již Mildová) o sociální práci v ČČS. Vedle projevů zde byla i hudební a pěvecká či recitační vystoupení. Na druhý den se v prostranství před školou, v blízkosti nad místem, kde měl stát nový sbor, konala slavnostní bohoslužba. Z Bílkových děl bylo vytvořeno zázemí pro bohoslužbu. Mimo jiné tak můžeme nahlédnout do tehdejšího pracovního zapojení tvůrce, který pravidelně, zejména v letních měsících, trávil svůj čas s rodinou ve své chýnovské „chaloupce“, avšak v stálém pracovním duchovním nasazení. Tak v blízkosti přírody, která byla nevyčerpatelným inspiračním zdrojem i zdrojem materiálu pro jeho tvůrčí činnost, tvořil na své nejmilejší rodné půdě, mezi svými.

Nyní se podívejme, jak byl vybaven bohoslužebný prostor. Vedle fotografií /8/ máme i písemné záznamy: „Na náměstí Chýnova stál obětní stůl. Vysoko nad ním Ukřižovaný /9/, dílo Mistra Bílka, na stole Bílkův kalich, misál ve vazbě Bílkově.“ Přední deska obětního stolu „zdobená vyřezanými postavami z českých dějin, určena je tvůrcem – Mistrem Bílkem pro chrám knížete Václava na Zderaze.“ /10/ Návštěvníci Bílkova ateliéru v čase slavností mohli zde vidět také rozpracované řezby lavic pro týž chrám, kde byl jeho syn František duchovním.

Po bohoslužbách následovalo rozvinutí obou praporů. Rozvinutí provedl patriarcha a předal je předsedovi náboženské obce Aloisi Janurovi, který je odevzdal praporečnickům bratřím Rothbauerovým.

Dva prapory tak vstoupily v život chýnovské náboženské obce. /11/

Prapor náboženské obce je černý se zlatou výšivkou a zlatým provazovým lemováním po obvodě. Rozměr praporu je 165 x 96 cm. Na „rubu“ je nápis: NÁBOŽENSKÁ OBEC CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ V CHÝNOVĚ. „Líc“ tvoří nápis: „ABY POZNALI TEBE SAMÉHO PRAVÉHO BOHA A KTERÉHO JSI POSLAL – JEŽÍŠE KRISTA“. Jde o citát z Janova evangelia J 17,3. Výšivka uprostřed je slunce /12/, což je Ježíš jako světlo světa. V něm je vystaven kalich s hostií při liturgickém obětování, přičemž levá ruka drží kalich a pravá hostii. Žerď praporu náboženské obce je dlouhá 2 m 67 cm a zakončena z plechu prolisovaným typicky pravoslavným dvojitým křížem a nápisem ŽIVOT – PRAVDA – CESTA, jde o naznačení Ježíšových slov „Já jsem ta cesta, pravda i život.“ (J 14,6)

Prapor Jednoty mládeže je původně sytě béžový se zlatou výšivkou, a zlatým provazovým lemováním po obvodě. Rozměr praporu je 144 x 85 cm. Na „rubu“ je nápis: JEDNOTA MLÁDEŽE CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ V CHÝNOVĚ. Na „líci“: „ABY VŠICHNI JEDNO BYLI – JAKO TY – OTČE – VE MNĚ – A JÁ V TOBĚ“. Jde o citát z J 17,21. Uprostřed je opět slunce – Ježíš – světlo světa, v němž vidíme kalich uchopený při pozdvihování. Žerď praporu Jednoty mládeže je dlouhá 3 m 12 cm a na horním konci opatřena prolisovaným plechovým pravoslavným dvojitým křížem a stejný nápis od shora dolů: ŽIVOT – PRAVDA – CESTA.

Po této slavnosti již nezaznamenáváme žádné známky spolupráce umělce s náboženskou obcí. Do jisté míry to mohlo zapříčinit zklamání nad odmítnutou realizací stavby sboru. Z Bílkova hlediska jde však o hlubší vhled. Uvědomil si, že ani CČS nepřijímá koncepci českého národního náboženského výrazu, jíž Bílek dějinně odvodil a předložil ve svém uměleckém konání. Šlo bezesporu o výraz české národní religiozity, jejíž vnitřní charakteristiku postihl spisovatel Josef Holeček. Pro Bílka neexistují jiné dějiny, než dějiny opřené o víru. Jeho umělecké úsilí však nadále pokračovalo.

Další díla Františka Bílka, která dnes můžeme vidět v chýnovském sboru, jsou dary jeho manželky nebo dcery. Nejvýznamnější z nich je sádrový reliéf Žízním. Pozdější sounáležitost rodiny Bílkovy a církve byla nesena především propojením dcery Berty, která se významně angažovala v sociální práci uvnitř církve.

Oldřich Horek
farář Církve československé v Chýnově

Poznámky:

/1/ Opakující se prohlášení o Bílkovi jako mystikovi nejsou podložena ani jeho životem ani jeho tvůrčí činností. Tento omyl založil Bílkův přítel ze studentských let F. B. Vaněk svým článkem v „Novém životě“ v roce 1896, když jej nazval „Sochař mystik“. Ani O. Březina jej takto nevnímá. Proti tomuto označení se poprvé vyslovil J. Kabeš ve své studii „Bílek myslitel“.

Tento názor podporuje Bílkova hojná korespondence a v neposlední řadě i z pozůstalosti vydaná kniha E. Chalupného s případným podtitulem „Tvůrce a člověk“.

/2/ Toto vyznání víry skrze umění je zřetelné i na počátečních pokusech povysvětlit své umělecké počínání např. ve statích „Confiteor umění“ a „Za pravdou“ otištěných v „Novém životě“ 1897. Z tohoto krátký citát: „Proto jen v Pravdě spokojenost, jen v Ní možné naše štěstí.“ Viditelně nejde o mystické pohroužení se, ale o sdělení poznání z víry! Z pozdějších let můžeme sem přiřadit soubor litografií s texty v příloze „Meditací“ z roku 1908 „Přátelé, Vaše žádost psátí do Meditací je plna milosti...“

/3/ Bílkův vzácný přítel Julius Zeyer, člověk salónního typu, navenek skromný a uvnitř ctižádostivý je v blízkosti Bílka a jeho umění proměňován. Zcela nevypočítavě sdělí, že jeho Kristus podmaňuje k modlitbě. Detaily o přátelském vztahu lze sledovat zejména ve vzájemné korespondenci „Básník a sochař“ (Praha 1948) nebo v Bílkově „Jak mi dřeva povídala“ (Praha 1946).

/4/ Příkladem může být odstranění „Kalvárie“ z chýnovského kostela, spor o kříž v Babicích nebo strastiplná cesta Ukřižovaného do chrámu sv. Víta. Na druhé straně je třeba přiznat, že tehdy, když je zaštitěn známostí jisté osobnosti, která vytušila jeho uměleckou velikost, je přijímán. Setkáváme se dodnes s díly vysoké umělecké hodnoty, jako jsou křížové cesty v provedení řezby v Kolíně nebo malby v kombinaci s vyřezávanými rámy v Prostějově.

/5/ Kalich byl jako příkladné umělecké dílo také na čas vystaven ve výkladní skříni knihkupectví pana Šafránka v Táboře. Viz: Stráž na Táboře 1. 7. 1925.

/6/ Prodej pozemku byl schválen zastupitelstvem města Chýnova na jaře 1927 a pozemek následně odprodán. Viz: Pamětní kniha; Stráž na Táboře 1. 4. 1927.

/7/ Patriarcha Procházka přijel na přímé Bílkovo pozvání. Viz: Pamětní kniha.

/8/ Z akce je zachováno poměrně hodně fotografií, ale osobnost sochaře Bílka se na nich hledá jen stěží. Až jejich následným zvětšením byl spatřen jako účastník slavnosti. Jsou tak potvrzena slova katechety a autora článku do „Věstníku“ Pavla Sochra z Německého Brodu, který zde poznamenal: „Stál skromně v pozadí při bohoslužbách, vážný a šťastný tím, že dal dílu Kristovu i své děti.“

Na tomto místě je třeba uvést, že dvě publikace, a to „František Bílek v Církvi československé husitské“ (Praha 2000) a „František Bílek a jeho pražský ateliér“ (Praha 2010) prezentují mylně některé z těchto fotografií jako snímky z pohřbu F. Bílka.

/9/ Šlo o obraz Ukřižovaný z roku 1896 v dřevěném rámu s nápisy o rozměrech 212 x 145 cm, nyní v majetku Galerie hlavního města Prahy.

/10/ Pět vyřezávaných reliéfů zahrnuje šest postav v historické

posloupnosti. Jsou to: praotec Čech, kněžna Ludmila s knížetem Václavem, Jan Hus, Jan Žižka a Jan Amos Komenský.

/11/ Kniha „František Bílek v Církvi československé husitské“ (Praha 2000) uvádí, že prapory vyšila B. Mottlová, zdroj pro tento údaj není uveden. Z našeho zjištění příjmení není místně známé a ani se nevyskytuje v archivních seznamech věřících.

/12/ Kniha „František Bílek v Církvi československé husitské“ (Praha 2000) uvádí, že jde o jakýsi kruh s plaménky. Ovšem symbol slunce v takovémto tvaru Bílek používal i jinde. Můžeme jej porovnat s úvodní kresbou v knize „Slovo k Otčenáši Františka Bílka“ (Nový Jičín 1904) nebo jej najdeme na 4. straně litografického textu z „Meditací“ ročník 1908, kde i o slunci přímo píše.

Hlavní prameny a literatura:

ACČSH Chýnov, fond náboženské obce, Pamětní kniha.

ACČSH Chýnov, fond náboženské obce, Spisy I/1921 – 1930.

BÍLEK František, Jihočesko – srdce Čech. In: Práce – sborník výtvarného umění, České Budějovice 1934.

HOLEČEK Josef, Česká moudrost. In: Národní listy 1916 – 1917.

HOLEČEK Josef, Husův kraj a lid. In: Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu, Praha 1915 + cenzurou vyřazené statě.

CHALUPNÝ Emanuel, František Bílek /Tvůrce a člověk/, České Budějovice 1970.

CHALUPNÝ Emanuel, Národní povaha jihočeská, zvláštní otisk z Jihočeského přehledu: ročník 1926.

KABEŠ Jaroslav, Bílek myslitel, Praha 1942.

STRÁŽ NA TÁBOŘE, ročníky 1922 – 1930.

VĚSTNÍK náboženských obcí Církve československé na Českomoravské vysočině, ročník 1930.

Rozhovor odborného učitele J. Malenínského z Chýnova s dcerou akademického sochaře F. Bílka B. Mildovou-Bílkovou

Následující rozhovor, který se pod výše uvedeným názvem dochoval v rukopise v Archivu F. Bílka v GHMP a pochází z roku 1970, je zajímavým dokladem snah propagovat Bílkovo dílo v době, která mu nepřála. Iniciátorem byl chýnovský učitel Jaroslav Malenínský (1916-1998), který provázel zájemce v chýnovském Bílkově ateliéru v době, kdy paní Mildová nebyla v Chýnově. Na počátku listopadu 1970 se pan Malenínský obrátil dopisem na paní Bertu Mildovou-Bílkovou, že byl požádán redakcí časopisu Kraj kalicha, vydávaném Okresním domem pionýrů v Táboře, aby s ní udělal interview pro jejich časopis. Protože ale právě odjížděl do lázní a redakce na rozhovor spěchala, poslal paní Mildové otázky a poprosil ji, aby své odpovědi (resp. celý rozhovor) zaslala do týdne redakci. Paní Mildová-Bílková rozhovor redakci zaslala a ta ho pod názvem „Chýnovská dílna umělců“ jen v mírně upravené podobě skutečně otiskla v čísle 3 ročníku 1970/71, které vyšlo patrně v lednu 1971. Pro zajímavost dodáváme, že pro následující ročník 1971/72 byl shledán nevhodným i název Kraj kalicha a časopis byl přejmenován na „Práce“. Zde přetiskujeme původní verzi odpovědí paní Mildové-Bílkové.

Jaké jsou Vaše vzpomínky na p. otce mistra F. Bílka?

Moje vzpomínky na otce jsou vděčné a krásné. Především jako na laskavého člověka, moudrého a klidného, který jako dělník boží pilně pracoval na svém díle. Pravidelně každý den.

Pamatujete se na návštěvy O. Březiny u něho?

Ano, to byly naše duchovní svátky, neboť mistr přijížděl ze své samoty v soukromí jaroměřickém a štědře nám hovořil o svých zážitcích a událostech v oblasti věd i umění. Mnoho věděl a četl se studijní důkladností. – Rád mluvil při procházkách s chýnovskými rolníky nebo řemeslníky. Ptal se jich na názvy nástrojů i náčiní při práci. Pěkné byly jeho návštěvy na výmínce u Bílkovy maminky. Měla lidovou moudrost a poezii.

Kdo ještě býval hostem mladého sochaře?

Malíř Viktor Foerster, syn kapelníka svatovítského a bratr skladatelův. Josef Bohuslav Foerster, skladatel sám, jezdíval za milovaným Viktorem, a když Bílek ve své dílně se žáky pracoval výtvarně, Josífek u psacího stolu komponoval. Jednou mu přiletěla na notový papír tříska od Bílkova díla. Schoval si ji a měl i mezi nejmilejšími drobnými památkami jako milou

připomínku tehdejší doby. – Choť umělkova Berta Bílková dostala od skladatele klavírní čtyřruční výtah Velikonoční symfonie Foersterovy s věnováním, že jedna její věta vznikla ve Františkově dílně. Proto též při pohřbu Bílkově zpívali Jihočeští učitelé Josífkovy sbory, z nichž některé napsal právě v Chýnově.

Ze světa literárního se tu objevoval koncem století Julius Zeyer, který toužil se odstěhovat na Chýnov do Bílkovy chaloupky, kde si zařídil v prvním patře pokoj, dosud zachovalý. Sám těžce onemocněl a zemřel v Praze. – Dále se objevoval Jan Vrba, mladý nadaný spisovatel, který vyučoval na Lesnické škole v Jemnici, v kraji Březinově. Přivážel sochaři básníkovy pozdravy. – Také Jakub Deml přijížděl k edičním poradám, když vydával litografické sešity s Bílkovým dílem. Tento nadaný ctitel Březinův i Bílkův se však měnil, nebyl zdrav a dovedl milovat i nenávidět. Po jeho vydání Svědectví o O. Březinovi se Bílek odmlčel.

František Bílek se svojí maminkou před svým chýnovským ateliérem. První polovina 30. let. Foto: GHMP.

Řada spisovatelů přijížděla na Chýnov hledat u Bílka výtvarnou spolupráci. Bílek ji neodmítal, jestliže našel vztah k jejich textům. Rád se obíral spisy našich středověkých i pozdějších reformátorů, tvořil k nim dřevoryty nebo kresby, nebo navrhoval bibliofilské vazby, jež se tlačily dle jeho nákresů do kůže. Některé měly zvláštní témata, jako motiv očí v různých pohledech a výrazech, motiv rukou v různých úkonech životních. Nejhlubší spolupráce se vyvinula mezi Bílkem a Březinou; z ní vzešly vrcholné důkazy jejich přátelství, které se jeví i v bohaté korespondenci a společných dílech, zejména ve velkém vydání básnické sbírky Ruce a v Hudbě pramenů.

Které dílo dělal mistr nejraději?

Dřevořezbu. Vyrostl mezi lesy a rozuměl jejich tvarům i dřevu listnatých stromů. Nejčastěji pracoval ve dřevě. Nevyhýbal se ani dubu kamenáči, který roste v jižních Čechách. Ve svém spisu *Jak mi dřeva povídala* líčí svým ozdobným gotickým písmem a drobnou kresbou, jak mu jejich kmeny přiváželi do dílny a co s nimi prožíval, když do jejich dřeva ryl své práce. Bylo jich mnoho...

Co byste řekla o pomníku mistra Jana Husa v Táboře?

V architektuře pomníku použil umělec motivu rozevřené knihy dějin, na jejíž listech umístil čtyři reliéfy z Husova života, kdežto na hřbetě je Kozí Hrádek. Hlavní postava mistra Jana, umístěná na zvláštním podstavci v popředí, jde i plameny za pravdou. Reliéfy vlevo připomínají mladého mistra, který káže pod lipou mezi ploty u hradu, jenž slove Kozí, pravé reliéfy vyjadřují oběť života Husova – Já sluha Boží v okovech a Vznik Božích bojovníků. Došel poslední list Husův z vězení – zděšení a rozhořčení nad ním svírá ruce národa v pěsti a nad nimi vlaje prapor s kalichem.

Jaké byly druhy umění, jež se vyskytují v Bílkově díle?

Bílkovo dílo je mnohostranné: sochařské, grafické, zčásti zasahuje do malby, architektury a užitého umění. Básník O. Březina zdůrazňuje jeho dovednost, jež připomíná staré mistry, a samostatného myslitele a básníka, který do svého duchovního umění vložil hodnoty věčné, nikdy nekolísající. – Velký francouzský sochař Bourdelle vyzvedl český charakter jeho díla, jež nemá cizích vzorů.

Jak slouží jeho umění dnes?

Pražská Bílkova galerie byla rodinou umělcovou věnována čsl. státu a slouží veřejnosti od května do října pod vedením Galerie hl. m. Prahy. – Chýnovská Bílkova galerie je dosud v držení soukromém, ale též ve službě veřejnosti od června do října, za vedení dcery Bílkovy. V obou je poměrně velká návštěvnost, včetně zájezdů a škol.

k publikaci připravili F. Kožíšek a A. Strašrybková

Chýnov Františka Bílka

Mapa Chýnova s vyznačením níže uvedených míst
je umístěna na 3. straně obálky

1

Chýnov čp. 107, rodný dům Františka Bílka

GPS 49.4083828N, 14.8113100E

V roce 1864 přešlo číslo 107 postupem z otce na syna Jana Bílka, koláře, který pojal za manželku Kateřinu Váchovou z Kloužovic a po smrti této oženil se podruhé s Josefou, rozenou Komárkovou z Dobronic. Jí se zde 6. listopadu 1872 narodil jako třetí z šesti dětí syn František. Na domě byla v roce 1953 odhalena pamětní deska od tábořského sochaře Jana Vítězslava Duška.

V roce 1910 přistavěl Františkův bratr Karel podle Františkova návrhu domu v severní části patrovou přístavbu. Na východní fasádě je reliéf s letopočtem 1910 a monogramem KB. Štít severní strany zdobí Bílkův reliéf *Matko Pána mého*. Přístavba byla pravděpodobně určena pro Bílkovu mladší sestru Marii, neprovdanou učitelku domácích prací.

2

Chýnov čp. 133, Bílkova „Chaloupka“

GPS 49.4039931N, 14.8066194E

Poté co se mu nepodařilo získat ateliér v Praze, rozhodl se mladý umělec postavit si podle svého návrhu vlastní dům na pozemku zahrady svého otce v Chýnově. Stavba probíhala od dubna do srpna 1898. Vila s mansardovou střechou je provedena z režného cihlového zdiva s uplatněním dřevěných prvků a s rozměrnými štukovými reliéfy. Bílek v chýnovské Chaloupce bydlel do svatby v lednu 1902, později zde se svou rodinou trávil především letní měsíce a až po okupaci v roce 1939 sem s manželkou opět přesídlili natrvalo.

V roce 1990 věnovala vnučka Františka Bílka, Alena Bártová, dům státu a ten je dnes majetkem Galerie hlavního města Prahy. Je zde instalována stálá výstava jak sochařského, tak grafického Bílkova díla, v části expozice je představen originální nábytkový komplet pro Bílkova syna a dceru.

Otevřeno od května do října, úterý až neděle, jinak na tel. objednávku. Více na www.ghmp.cz.

3

Chýnov, náhon k Dolejšímu (Spodnímu) mlýnu

GPS 49.4057408N, 14.8036347E (mlýn)

Zde František Bílek, jako chlapec mezi hraječnými si předměstskými dětmi, zachránil před utonutím malou holčičku. Od její matky dostal zlatku, za kterou

si mimo jiné koupil i první pomůcky ke kreslení. Část náhonu přiléhající ke mlýnu od východu je dnes už zasypaná.

Bílkův syn na tuto událost vzpomínal v dopise z roku 1973: „...Mě zajímá zvláště, co se stalo s „Dolejším mlýnem“ a s cestou vedoucí nad náhonem k němu. Pro nás je v potoce a v cestě, vedoucí ke splavu historické místo, kolem něhož jsme nikdy (ať v době dětství, či v době dospělosti) nešli bez citového vzrušení. Tam totiž můj zvěčnělý tatínek – jako chlapec mezi hrajícími si předměstskými dětmi – vytáhl z potoka malou tonoucí holčičku a dovedl ji domů. Vděčná matka dítěte mu dala radostně nečekanou odměnu: zlatník. – Rodiče synkovi peněz nechali a on si za svoji první životní odměnu koupil nějaké svaté obrázky a přípravy ke kreslení (papír, tužka a ostatní)...“

4

Chýnov, kostel Nejsvětější Trojice

GPS 49.4057717N,
14.8113761E

Historie chýnovského kostela sahá až do 10. století, dnešní barokní podoba je z let 1670-1679. Zde byl František Bílek pokřtěn, zde jako dítě ministroval a zpíval na kůru, navštěvoval bohoslužby. Po svém návratu z Paříže v roce 1892 věnoval kostelu svou prvotinu, plastiku Golgota, která zde byla sice krátký čas umístěna, ale později s odůvodněním, že překáží a neprospívá zbožnosti lidu, opět odstraněna. Na jižní straně kostela se dnes nachází Bílkův kruhový reliéf s hlavou Krista.

*Posmrtný odlitek ruky Františka Bílka. Foceno v polovině 80. let v Bílkově chýnovském ateliéru.
Foto: Jana Zedková.*

5

Chýnov čp. 31, sbor Církve československé husitské

GPS 49.4082761N, 14.8116986E

V roce 1978 byla z hospodářské budovy bývalého statku vystavěna modlitebna ČČSH a v interiéru byla umístěna díla Františka Bílka – sádrová plastika *Žízním* a čtyři dřevoryty – která církvi darovala Berta Bílková v 50. letech. Pro zdejší náboženskou obec vytvořil již ve dvacátých letech F. Bílek také bohoslužebný kalich a dva prapory. Jeden o rozměrech 165 x 96 cm s nápisy: NÁBOŽENSKÁ OBEC CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ V CHÝNOVĚ (rub) a ABY POZNALI TEBE SAMÉHO PRAVÉHO BOHA A KTERÉHO JSI POSLAL – JEŽÍŠE KRISTA (líc), druhý 144 x 85 cm s nápisy JEDNOTA MLÁDEŽE CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ V CHÝNOVĚ (rub) a ABY VŠICHNI JEDNO BYLI – JAKO TY – OTČE – VE MNĚ – A JÁ V TOBĚ (líc).

6

Chýnov čp. 16, základní škola

GPS 49.4078394N, 14.8123353E

Ve vestibulu školní budovy se nachází pamětní deska s reliéfem profesora Františka Nekuta, který se nemalou měrou zasloužil v roce 1898 o vznik nové školy. František Bílek podobiznu vytvořil v roce 1938, osazena byla v červnu 1939. Původní škola, kterou Bílek navštěvoval, byla na náměstí, v dnešní budově městského úřadu (Chýnov čp. 7).

7

Chýnov čp. 97, Nekutova vila

GPS 49.4075500N, 14.8137989E

Stavení zakoupil od Josefa Františka Doležala chýnovský rodák František Nekut (1840-1909), později významný přírodovědec, profesor, redaktor časopisu *Vesmír*, čestný občan Chýnova a příznivec Františka Bílka. Trávil zde dny odpočinku především v létě, a proto mohl nabídnout prostory domu Bílkovi, který se v roce 1894 po roční vojenské službě vrátil do Chýnova a hledal vhodné prostory pro svou tvorbu. Měl sice k dispozici střešnici v oboře, ale ta v zimě nevyhovovala a nakonec byla zbourána, a tak v roce 1897 přestěhoval svou dílnu do Nekutovy vily, kde vznikaly kromě drobnějších děl (např. reliéfu sv. Maří Magdalény *Proč pláčeš? Koho hledáš?* nebo dřevorezby *Podobenství velkého západu Čechů*) především první studie a návrhy k jeho Krucifixu, jež ovšem vyřezal až ve svém novém ateliéru v chýnovské „Chaloupce“, kterou postavil v roce 1898. Ve štítě byl umístěn Bílkův reliéf Madony, který byl v roce 1964, kdy stavení připadlo státu, zabílen.

V Nekutově vile pobývaly ještě další významné osobnosti, a sice zeť profesora Nekuta, historik Dr. Jindřich Vančura, a blízký spolupracovník

prezidenta Beneše, JUDr. Jan Jína, který zde žil do roku 1962 a je pochován na chýnovském hřbitově v Nekutově hrobce.

8

Chýnov, Obora

GPS 49.4054317N, 14.8151400E

Po pařížském studijním pobytu se zklamaný Bílek vrátil r. 1893 do rodného Chýnova a dočasné útočiště pro svou tvorbu našel v opuštěné, už dosti zchátralé dřevěné střelnici. Zde také došlo 5. srpna 1896 k prvnímu setkání Františka Bílka s básníkem Juliem Zeyerem. Na místě bývalé střelnice je dnes malý památníček s odkazem na Bílkovu dílnu.

9

Chýnov, hřbitov

GPS 49.4093731N, 14.8155942E

Na chýnovském hřbitově můžeme nalézt několik náhrobků od Františka Bílka: náhrobek F. Nekuta *Poslední večeře* (Bílek je také autorem architektury celé hrobky), kříž E. Rajského, náhrobek rodiny Bílkovy (rodiče a bratr FB) *Zůstaň s námi, den se nachýlil*, náhrobek M. Novákové *Anděl s kahancem*, náhrobek rodiny Svobodovy *Neumřela, jenom spí*, náhrobek rodiny Jůzovy *Děkujeme Ti...* Nejvýznamnějším dílem zde je impozantní *Modlitba nad hroby*, kterou František Bílek vytvořil a daroval svému rodnému městu v roce 1905. Socha vznikla obezděním kmene stromu, jehož větve předurčily gesto rukou postavy anděla tyčícího se nad hroby. Jak František Bílek, tak jeho žena Berta a dcera Berta Mildová-Bílková našli u této sochy místo svého posledního odpočinku. U vchodu na hřbitov je umístěn plán s rozmístěním Bílkových náhrobků.

10

Chýnov čp. 33, Pejchalovna

GPS 49.4083828N, 14.8113100E

Dům na náměstí, ve kterém v roce 1901 trávili léto sourozenci Nečasovi, před tím než se 18. ledna 1902 František Bílek s Bertou Nečasovou oženil. Název podle Martina Pejchala, majitele v letech 1879 – 1886.

11

Cesta k myslivně Doubrava

GPS 49.3831547N, 14.7999492E (myslivna)

Podle vzpomínek pamětníků uveřejněných v publikaci *Umělec František Bílek* z roku 1972 chodíval Bílek nejraději na procházku po polní cestě vedoucí z chýnovského předměstí na jih k myslivně Doubrava, kam brávil své

návštěvy: Zeyera, Březinu, bratry Foersterovy ad. U myslivny byla dlouho lavička zvaná Bílkova. Tato polní cesta však již zanikla.

12+13

Chýnovští hrnčíři

12 – Antonín Pakosta, předměstí čp. 109, GPS 49°24'7.457"N, 14°48'33.729"E

13 – Jan Míka, Černovická, čp. 65, GPS 49°24'5.003"N, 14°48'35.783"E

V okolí Chýnova byla ložiska hrnčářské hlíny, kterou již od středověku využívali zdejší hrnčíři, kteří měli dokonce i vlastní cechovní organizaci. V 19. století pracovalo v Chýnově až 11 hrnčírů, ale na přelomu století, kdy vznikla hlavní část Bílkova keramického díla (1896-1906), zde byli už jen čtyři hrnčíři – Jan Míka, Antonín Pakosta, Rudolf Strakatý a František Svoboda. F. Bílek spolupracoval s hrnčářem Pakostou z předměstí, ale chodil také do hrnčářské dílny k Janu Míkovi a vytvářeli spolu sádrové odlitky Bílkových prací. V listopadu 1942 byla v Chýnově uspořádána výstava „Mistr František Bílek a chýnovští hrnčíři – co prošlo žárem chýnovských pecí“. O tématu pojednává článek Jiřího Práška Chýnovské hrnčářství z roku 1977, otištěný i v jeho Čítance z chýnovské historie, s. 250-255.

Alena Strašrybková, Karel Vošta, Václav Mikula, Ludmila Mikulová,
Martina Pekařová, Jiří Prášek a František Kožíšek

Bílkova podobizna pana Guttmanna

František Bílek prý portrétoval chýnovské sousedy. To se pouze traduje, ale není to doloženo příslušnými pracemi. Pokud je to pravda, jednalo by se o léta dětství a mládí a pak o období Bílkova návratu do rodného městečka po pařížských studiích a vojenské službě, tedy po roce 1894. Případné kresby či plastiky mohly zůstat ve vlastnictví rodin portrétovaných. Výjimkou či jediným známým dokladem mistrový rané práce, respektive jedním z nemnoha děl s nenáboženskou či civilní tematikou tohoto údobí, je podobizna pana Guttmanna (či Gutmanna).

F. Bílek – Podobizna pana Guttmanna. Sádra, 1895 (?). Foto: GHMP.

Žid Markus Guttman se narodil v Chýnově roku 1817 či 1818. Měl proto na rozdíl od svého otce, pocházejícího z Tábora, zdejší domovskou příslušnost. Jeho život ovlivnily protipopulační předpisy - známý familiantský zákon. Oženit se směl až na základě březnové ústavy z roku 1849, kdy přestaly být Židům kladeny překážky uzavírat manželství. Jeho vyvolenou byla Barbora čili Babeta Windová z Radenína. Tehdy byl Marek nájemcem chýnovské mýtnice, která stávala na předměstí u kašny. Záhy se stal povozníkem a obchodníkem s obilím, díky čemuž si zdá se rodina polepšila. Po Barbořině smrti roku 1863 se oženil s Kateřinou Tellerovou († 1886) rovněž z Radenína. Z obou manželství se narodilo 16 dětí, z nichž ne všechny se dožily dospělosti. Rodina žila v nájmu u chýnovských sousedů. Naposledy v domě čp. 46. Tento měšťanský dům s dvorem nakonec roku 1895 Guttmannovi zakoupili. Markus Meir Guttman zemřel 14. ledna 1897 a pochován byl na židovském hřbitově v Radeníně. V hebrejské části epitafu je jeho příjmení uvedeno jako „Íš tov“ - muž dobrý, tj. Guttman.

Osud podobizny pana Guttmanna je poněkud nejasný. Předně není určena jmenovitě. Protože ale zjevně zachycuje starého muže, jedná se asi skutečně o Marka Guttmanna, nikoliv o jeho dědice, nejstaršího syna Emila (1857-1936). Ten snad mohl být iniciátorem portrétování svého otce. Zpodobnění prostého venkovského Žida je vůbec výjimečnou záležitostí. Od konce 19. století známe některé podobizny či medailony zámožných souvěrců, mnohdy od renomovaných umělců, na náhrobcích na Novém židovském hřbitově v Praze-Strašnicích.

Dílo také není spolehlivě vročeno. Uvádí se rok 1895 i 1897. V prvním případě jde mimo jiné o brožuru *František Bílek. Dům v Chýnově* z roku 2009, ale časové určení plyne i z Nečasova *Svědectví* a edice korespondence *Básník a sochař*. V druhém případě jde o evidenci sbírkových předmětů Galerie hlavního města Prahy (GHMP), respektive Bílkovu monografii z roku 2000. Mohlo se pak jednat o posmrtný portrét, což je spíše méně pravděpodobné.

*F. Bílek – Podobizna pana Guttmanna. Dřevo, 1895
nebo 1897. Fotografie © Národní galerie v Praze 2018.*

Mluvíme-li o Guttmannově podobizně, je třeba zmínit, že jde o čtyři artefakty. Dvě práce v sádře a jedna v pálené hlíně (či naopak), všechny o výšce do dvaceti cm, a finální artefakt ve dřevě o výšce 28 cm. Ve sbírkách GHMP se nacházejí dvě sádky (či sádra a hlína), z nichž jedna skica byla získána roku 1964, při darování pražské Bílkovy vily galerii, a druhá připadla galerii roku 1990 od Bílkovy vnučky Aleny Bártové u příležitosti získání chýnovského atelieru a v něm se nacházejícího fondu uměleckých předmětů. Národní galerie má od roku 1983 v depozitáři hliněnou plastiku a dřevořezbu, která je pojata jinak než menší studie. Ta snad byla podle nejasné zmínky

Viléma Nečase Bílkem věnována Zdence Braunerové. Nemáme zatím doloženo, že by některý ze známých exemplářů byl v držení Guttmannových potomků, což je zarážející. Holokaust přežila Guttmannova dcera Julie Römerová (1877-1951), která dům na chýnovském náměstí z části restituovala, ale patrně zde nežila. Není vyloučeno, že se v něm blíže neznámý exemplář nacházel a získal jej někdo z nových nabyvatelů domu spolu s dalším jeho inventářem. Dům byl zbořen kolem roku 1990.

Podobizna pana Guttmanna je příkladem Bílkovy mistrné práce a připomínkou svérázného Chýnovana. Mimoděk se nabízí otázka, jaký byl vztah hluboce zbožného křesťana a ctitele starozákonních proroků Františka Bílka k židovským sousedům, jejichž počet v době jeho mládí v rodném Chýnově vzrostl. Za války prý ukrýval židovský majetek a podle všeho rozhodně antisemitou nebyl.

Karel Vošta

Bílkovi sousedé z předměstí (ze vzpomínek Pavly Mackové)

Celý svůj dosavadní život prožila paní Pavla Macková-Cardová v Chýnově na předměstí, v okruhu nejbližších sousedů Bílkovy rodiny. Narodila se v roce 1936 v čp. 77, a když se provdala, nemusela odcházet daleko od rodného domu, přesídlila pouze o dvě čísla dále do čp. 79. V té době to byl konec Chýnova, kolem byly pole a louky, které se až později v šedesátých

a sedmdesátých letech začaly postupně zastavovat. Paní Macková si na Františka Bílka nevzpomíná, ale její manžel jí vyprávěl, že kolem jejich zahrady chodíval v létě procházkou a vždy velice uctivě zdravil a smekal svůj slamák.

Ze svého dětství má paní Macková v paměti vnoučata Františka Bílka, Františka, Zdeňka a Alenku, se kterými si často hráli a v zimě společně sáňkovali.

Maminka paní Mackové brzy ovdověla, její muž zemřel v roce 1944, a tak zůstala se čtyřmi dětmi sama. V té době za ní velice často chodila Bertička (Berta Mildová-Bílková), Paní Macková si velice dobře vybavuje její jemný a vlídný charakter, její laskavost a ochotu pomoci. Sousedská

výpomoc ostatně byla vzájemná, když se na Bílkově vile opravovala střecha, nechyběli ani Cardovi. Jinak má paní Macková spojenou paní Bertičku spíše se svátečními okamžiky, nikdy nezapomněla na jejich narozeniny

a svátky a vždy jim přinesla nějakou dobrotu, paní Macková si vzpomíná na krásně zdobené perníčky nebo poháry s jahodami, které pro ně byly opravdu něco, co sami doma neměli. A i dnes si vybavuje vůni ovoce zpracovávaného na džemy a marmelády v letní kuchyni Bílkovy vily.

Později paní Macková obdivovala s jakou péčí a detailní znalostí díla svého otce se Bertička starala o jeho odkaz. Někdy ve druhé polovině 60. let přijel do Tábora mužský pěvecký sbor Církve bratrské. Účastníci setkání si chtěli také prohlédnout vilu Františka Bílka. Protože paní Bertička musela odjet, nabídla paní Mackové, že výklad nahraje na magnetofon. Paní Macková si vzpomíná: „Já ji přímo vidím, jak sedí u toho pracovního stolu, před sebou magnetofon Sonet duo a zpaměti, ani se neohlédla, popisuje plynule celý ateliér, všechny sochy, všechny kresby.“ Tehdy bohužel pánům čas na prohlídku vily nevyšel, ale paní Macková nahrávku přece několikrát použila, když ji Bertička požádala, aby ateliérem provedla návštěvníky, a sama nemohla být přítomna.

Když paní Mildová-Bílková zemřela, nebyla vila běžně přístupná a Chýnov o propagaci Bílkova díla příliš nedbal, naopak, pokud například dětem

o Bílkovi něco neřekli rodiče nebo prarodiče, ve škole se o něm jistě nic nedozvěděly. Přesto se ale v roce 1972 podařilo díky úsilí několika občanů, především MUDr. Strnada, učitelů Jaroslava Malenínského a Josefa Rozporky, připravit ke 100. výročí narození Františka Bílka důstojné vzpomínkové akce (viz samostatný zápis z chýnovské kroniky).

*Na základě rozhovoru s paní Pavlou Mackovou
připravila Alena Strašrybková*

100. výročí narození Mistra Františka Bílka (zápis z chýnovské kroniky z roku 1972)

6. 11. 1872 se narodil M. Fr. Bílek. Přípravy k oslavě tohoto jubilea byly konány již od začátku roku a vedl je MUDr. Vojt. Strnad. V dubnu byla pro zajištění všech potřebných úkolů ustavena skupina kult. pracovníků: MUDr. V. Strnad, Jos. Rozporka, Helena Doležalová a Jaroslav Malenínský. Zajišťování a administrativní úkoly si vyžádaly mnoho práce a trpělivosti. Dlouho nebylo dosaženo dohody o hlavním pořadateli oslav, zda to bude KNV¹ či ONV. Také se dlouho rozhodovalo o vydání pohlednic k tomuto jubileu, zvláštní přílež. známky, zvláštní obálky se známkou a příležit. poštov. razítka. Vše bylo s velkým úsilím místními pořadateli zajištěno (dr. Strnad, Hel. Doležalová). V říjnu byly dány do prodeje pohlednice s fotozáběry Karla Hájka, pošt. známka v hodnotě 40 haléřů a obálky se známkami; příležitostné razítko používala pošta od 1. do 6. 11. Propagace v tisku byla malá. Sochu na hřbitově měli opravit sochařští odborníci, na konec ji opravili místní pracovníci. Program slavnostního večera připravili s. uč. Rozporka a dr. Strnad spolu s členem Jihočeského divadla Vladimírem Janurou. Scénu vypravil Jos. Rozporka

Oslavy měly tento průběh: 3. 11. byly položeny věnce k hrobu M. F. B. zástupci ONV a MNV. Pěvecký soubor KPND² zazpíval píseň „Má země“ od Jar. Hanzákové, zhudebnění Jos. Rozporka. Vlastní oslava byla v sobotu 4. 11. večer v naplněném sále Kultur. domu za účasti zástupců JKNV, ONV, MNV, příbuzenstva a přátel M. F. B. Přítomné přivítal a oslavu zahájil předseda MNV, s. Josef Štrouf. Úvodní slavnostní projev učinil nár. umělec, pamětník, akad. sochař Břetislav Benda. V kult. pásmu, hudebně podloženém, uvedl s vhodným dramatickým zaměřením člen Jihoč. divadla Vladimír Janura dopisy Otokara Březiny, četli svoje příspěvky s. uč. Jar. Malenínský (Umělec Fr. Bílek) a s. Rozporka (Lidská osobnost M F. B. ve vzpomínkách současníků). V reprodukci zazněl též všem chýnovským známý hlas zemřelé Mistrovy dcery, pí. Bertý Mildové-Bílkové. Pravnoučka³ M F. B., sl. Ryklíková, přednesla závěrem báseň Jos. Rozporky a soubor KPND zazpíval vybrané písně.

¹ KNV = Krajský národní výbor. ONV = Okresní národní výbor. MNV = Místní národní výbor.

² KPND = Klub přátel Národního divadla, který v Chýnově v 60. letech založil chýnovský obvodní lékař MUDr. Vojtěch Strnad (1913-1998).

³ Správně má být „praneteř“.

Rodný dům F. Bílka s pamětní deskou, foto: Ludmila Mikulová.

Oslava vyzněla jako důstojné uctění památky významného chýnovského rodáka a měla výraznou kulturní úroveň, vyjádřenou a hodnocenou i v tiskových člancích.

Připravila Alena Strašrybková

Ze vzpomínek Jana Kudláčka

Nedávno zesnulý akademický malíř Jan Kudláček (1928-2017), rodinný přítel Bert Bílkových, vzpomíná v knize rozhovorů s P. K. Novákem „Jako když mávne motýlím křídlem“ (2013) na chvíle, kdy Bílkův syn František emigroval s rodinou v roce 1948 do západního Německa. Text zde přetiskujeme i přes některé věcné chyby, které obsahuje a na které reagujeme v poznámkách pod čarou.

Co následovalo po jeho odchodu do emigrace?

To si pamatuji velice dobře. Přijel jsem začátkem léta v roce 1949⁴ na nějakou dobu do Chýnova za paní Bílkovou, když se ta událost stala. Bylo to dopoledne krásného červencového dne. Pracoval jsem v Bílkově ateliéru, když někdo zabušil na dveře. Otevřel jsem, a tam stáli dva muži a před chaloupkou osobní automobil se šoférem. Stroze se zeptali, kdo jsem a zda je přítomna paní Bílková. Šel jsem pro ni do jejího pokoje v patře. Když sestoupila po dřevěném schodišti, zůstala stát těsně vedle mne. Řekli jí, že jsou od policie. Přišli oznámit, že její syn⁵ opustil s celou rodinou republiku a utekl do západního Německa. Dožadovali se vidět jeho věci a vše, co mu v domě patřilo. Tato křehká bytost, kterou paní Bílková bezesporu byla, jim však rozhodně řekla, že v domě nic synovi nepatří.

Po odchodu policie zůstala paní Bílková ještě chvilku stát na svém místě, bílá ve tváři jako její vlasy. Potom se zachvěla a s mojí pomocí se vrátila do svého pokoje. Já jsem běžel na náměstí na poštu, kde byl telefon, abych to oznámil dceři Bertě, která ještě ten den večer přijela za námi vlakem.

Paní Bílková zůstala celé tři dny v péči dcery ve svém pokoji, ze kterého nevycházela. Potom začala opět chodit mezi nás – jako by se nic nestalo. Nikdy, ani v pozdější době, mi k té události nic neřekla a nevyslovila ani synovo jméno. František jim později začal psát jako jejich dávný přítel pod cizím jménem Petr Glazar. Jsem přesvědčen, že to naši policii neoklamalo a jak jsem se později dozvěděl, byly od té doby dámy Bílkovy v jejich evidenci.

Kde se Bílkův syn usadil?

Bílkova neteř nám po letech vyprávěla, že spolu s rodinou nejdříve žil v Německu, pak v Itálii a nakonec, že se ocitli až v Uruguayi, kde vedli velmi ubohý život. Bílek si tam sice založil farmu na kuřata, ale ta práce kolem toho! Ve tři hodiny vstávali a v pět hodin vozili kuřata na trh. Po smrti manželky se Bílek stal ředitelem muzea bratrstva esemejských⁶, což byla nějaká tamní církev. Na konci života trpěl duševní chorobou a stále prý hovořil o příchodu zlaté želvy, na kterou u moře čekával.

Co dělaly jeho děti?

Jeden ze synů byl šoférem u Bati, který měl v Uruguayi své zastoupení. V sedmatřiceti letech však zemřel na rakovinu. Druhý syn Fanoušek vystudoval medicínu a stal se lékařem v Montevideu. Teď už je v penzi, ale byl profesorem, vlastní sanatorium a je to velmi zámožný a slavný pán. Žije

⁴ Zde se pan Kudláček mylí. Rodina F. J. Bílka emigrovala už o rok dříve, konkrétně 27. června 1948 – pozn. red.

⁵ František Jaromír Bílek (1907 – 1977) – pozn. red.

⁶ Pan Kudláček měl zřejmě na mysli bratrstvo Esejských (?), ale ve skutečnosti se jednalo o církev valdenských evangelíků – pozn. red.

s manželkou indiánského původu, a jak jsem viděl na fotografii, mají velmi početnou rodinu. Je tam prý velmi oblíben jako Don Francis. Poslal jsem mu po Alence u nás vydané dva díly česko-španělské učebnice. Jedna jeho dcera se z ní naučila česky a pak u nás vystudovala práva. V té době jsem s ní také mluvil.

František po smrti své sestry přijel do vlasti, aniž se zde s někým setkal. Poznán byl v Chýnově, kde navštívil Bílkův hrob a chaloupku a s některými lidmi při té příležitosti hovořil.⁷ Jeho návštěva byla patrně posledním rozloučením s rodnou zemí. Já sem všechny tři sourozence dobře znal už od roku 1946. František poslal z Uruguaye dopis Bílkově galerii, že se vzdává všech nároků z dědictví, které mu náleželo po zemřelé sestře Alence.

Dovětek redakce:

„...V několika málo dochovaných dopisech příbuzným či přátelům František J. Bílek nechává nahlédnout do svého citlivého nitra a svěřuje se, že desetiletí strávená ve společenské a kulturní izolaci nebyla právě šťastná, zvláště poté, co mu uprostřed šedesátých let zemřela manželka. Skrovné živobytí z práce na zemědělské usedlosti s ovocným sadem ani správcovství knihovny a muzea valdenských evangelíků mu nemohly nahradit ztrátu milované vlasti a jejího kulturního prostředí. Jedinou útěchou na stáří mu byly děti...“ (Karel Konečný: Chicagský archiv o Čechách a Slovácích v Jižní Americe. Listy, č. 3/2004)

⁷ Zde se pan Kudláček mýlí v osobě. Bílkův syn František Jaromír se po emigraci už do vlasti nikdy nepodíval. Za minulého režimu to ani nebylo možné, protože byl za opuštění republiky odsouzen. ČR navštívil v květnu 1994 jeho syn a nejstarší Bílkův vnuk František s manželkou, který se skutečně (podle dopisu jeho sestry Aleny rodně Suchých) nechtěl s nikým z rodiny vidět a navštěvoval podle vlastního plánu především místa spojená s dědečkovým dílem. J. Kudláček měl zřejmě na mysli tuto návštěvu. Po smrti Bertý Mildové-Bílkové navštívila Československo její neteř a dědička Alena, dcera Františka Jaromíra Bílka. Děkujeme panu V. Suchému za objasnění těchto událostí. Pozn. red.

Vydání mapy „Po stopách F. Bílka na jihu Čech“

Společnost F. Bílka, díky velkorysé podpoře společnosti ČEVAK, vydává v červnu 2018 turistickou mapu „Po stopách F. Bílka na jihu Čech“, ve které najdete všechna místa v jižních Čechách a přilehlém okolí, která jsou významně spojena s životem Bílka nebo na kterých lze dnes najít jeho díla. Mapa bude v elektronické podobě dostupná na webu SFB (www.spol-fb.cz), v tištěné podobě bude k dostání na akcích SFB, v městské knihovně v Chýnově a ve vybraných jihočeských muzeích a infocentrech.

Po stopách
Františka Bílka
na jihu Čech

Rekonstrukce Bílkova včelínu

Známý Bílkův dřevěný včelín ve tvaru kostelíčku, který stojí v těsném sousedství jeho chýnovského ateliéru, opět nahlodal zub času, takže na jaře 2018 proběhla po čtvrtstoletí opět kompletní rekonstrukce, jak je vidět na snímku Aleny Strašrybkové.

Drobné zprávy

Ke 160. výročí narození malířky Zdeňky Braunerové se ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy koná unikátní výstava „**Vysoce ctěná slečno / Můj milý. Desatero mužů na paletě života Zdeňky Braunerové**“. Těch deset mužů je: Pinkas, Ženíšek, Mařák, Chittussi, Bílek, Úprka, Jiránek, Hofbauer, Zrzavý a Rodin. Výstava přináší nejen výňatky z korespondence Z. Braunerové s těmito malíři či sochaři, ale je zde vystavena řada mimořádných uměleckých děl od zmíněných autorů, často ze soukromých sbírek, které nejsou jinak vystavovány. Nejinak je tomu i s Bílkem: velmi rané kresby, nábytek, keramika, dřevořezba „Muži galilejští“ apod. Výstava je otevřena do 12. srpna 2018. Rozhodně doporučujeme k návštěvě!

Bílek vystavován v Číně. Zřejmě největší kolekce děl F. Bílka se v současné době vystavuje v rámci výstavy „**Mucha and the Others: Treasures of Art Nouveau**“ (Mucha a ti další: poklady secese), která putuje po třech čínských městech. Od 25. 11. 2017 do 25. 3. 2018 byla k vidění v Guangdong Museum v Guangzhou (Kantonu), od května bude v Nanjingu a od podzimu ve Wuhanu. Výstava ze sbírek Galerie hl. m. Prahy (GHMP) a Umělecko-průmyslového muzea v Praze (UPM) má zajímavou genezi. Poté, co Muchova Slovanská epopej slavila velký úspěch v Japonsku, slíbil prezident Zeman při své návštěvě Číny zapůjčení epopeje také tam. Mělo to jeden formální háček – k vývozu takového uměleckého díla mimo ČR je nutný souhlas ministra kultury. A ministr Herman, ze známých důvodů souvisejících s jeho strýcem Jiřím Bradym

a návštěvou dalajlamy v ČR, tento souhlas nedal. Ale protože Muchova výstava již byla slíbena a v plánu čínských galerií, muselo se hledat náhradní řešení. GHMP mimo Muchovu epopej jiné věci od Muchy prakticky nevládní, takže něco zapůjčilo UPM, ale hlavně se změnil název výstavy, aby bylo možné Muchu doplnit i jinými českými umělci té doby ze sbírek GHMP, Bílkem (od kterého je na výstavě asi nejvíce prací), Preissigem ad. K výstavě byl vydán reprezentativní stejnojmenný katalog o 250 stranách, ve kterém je Bílek hojně zastoupen, včetně jedné samostatné kapitoly věnované Bílkově vile v Praze.

Archivář a člen SFB Martin Jindra je autorem obsáhlé monografie „**Sáhnout si do ran tohoto světa. Perzekuce a rezistence Církve československé (husitské) v letech 1938-1945**“, kterou koncem roku 2017 vydal Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s CČSH. Jedná se o první souhrnnou syntézu dějin Církve československé (husitské) v období druhé republiky a nacistické okupace. Obálka, které vévodí dobová fotografie Bílkovy sochy Modlitba nad hroby, napovídá, že kniha se dotýká také válečných osudů Františka Bílka a jeho rodiny. V kapitole o sociální práci církve je podrobně popsána činnost Bílkovy dcery Berty Mildové, která od v letech 1936-48 vedla Ústředí sociální péče CČS, i Bílkovy realizace pro církevní sociální službu. Je zde otištěna pěkná fotografie z audience sociálních pracovníků u prezidenta Beneše, na které je Berta Mildová-Bílková. V kapitole o vztahu k židovství a Židům se kniha např. zabývá osudy Bílkova Mojžíše před Staronovou synagogou atd.

25. listopadu 2017 **zemřel ve věku 89 let akademický malíř Jan Kudláček**, grafik, ilustrátor a tvůrce animovaných filmů, od roku 1945 blízký přítel rodiny Bílkovy.

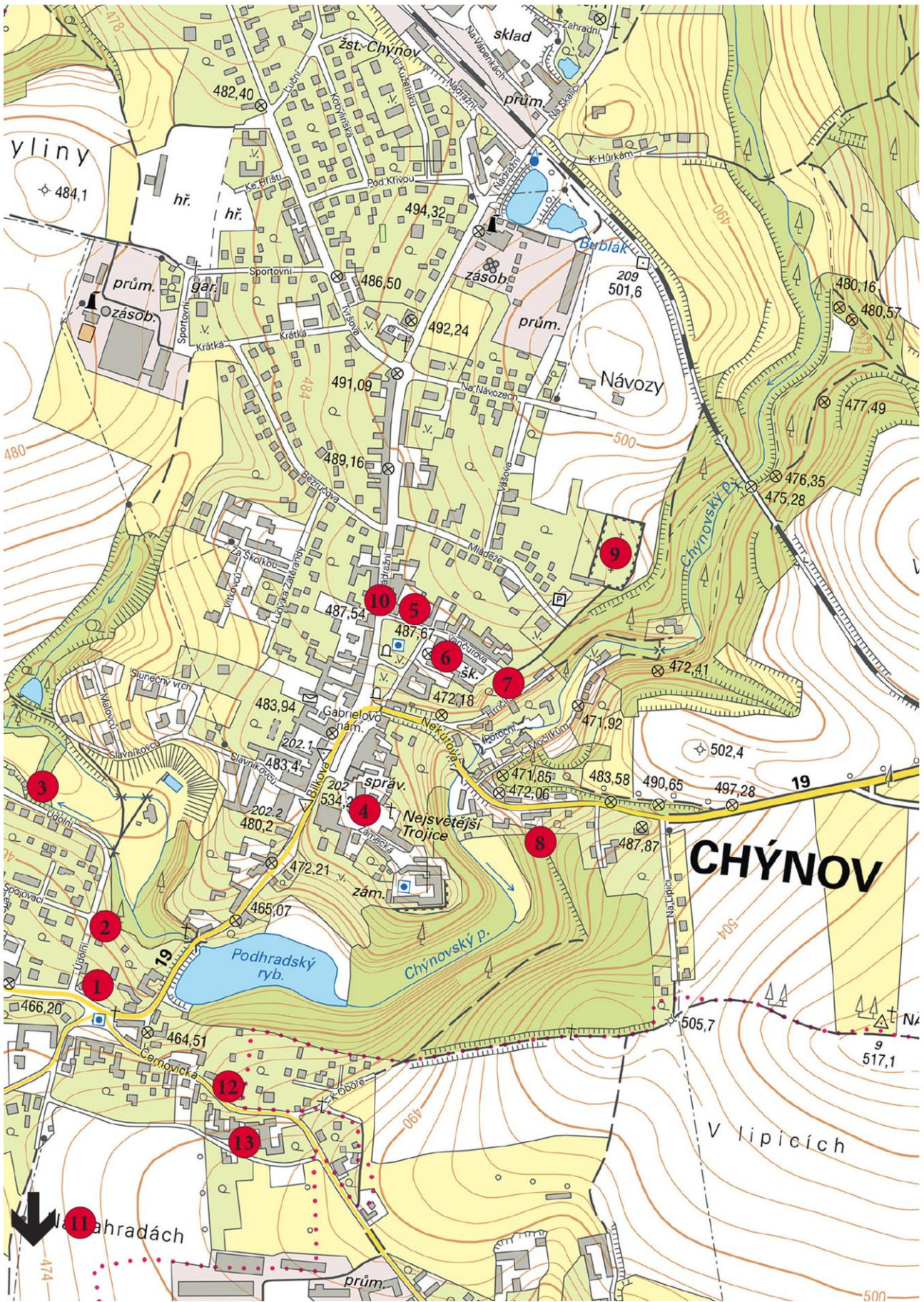
6. března 2018 **zemřela ve věku nedožitých 72 let paní Iva Musilová**, dlouholetá členka Společnosti F. Bílka a v letech 1998-2006 editorka Zpráv SFB. Vděčně vzpomínáme.

V září 2018 bude v kostele Círky československé husitské v Chotovínách u Tábora zavěšen **nový zvon Jan Hus a Jan Žižka**, na kterém budou reliéfy těchto osobností podle reliéfů Františka Bílka. Na zhotovení zvonu byla uspořádána veřejná sbírka.

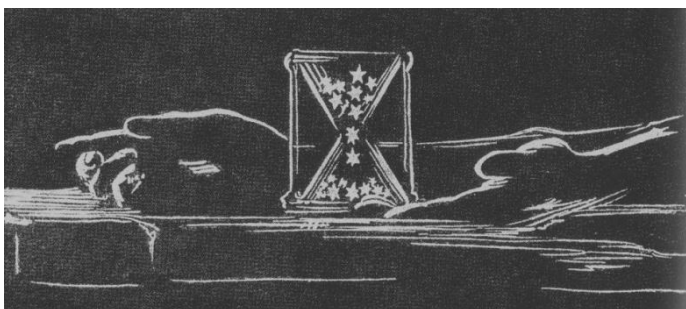
V rámci tradičního mezinárodního historického festivalu "Táborská setkání" bude dne 15. 9. 2018 šest táborských církví pořádat společně seminář a výstavu o Františku Bílkovi. Podrobnosti o této akci přineseme později na webových stránkách SFB.

Jedna z Bílkových plastik na chýnovském hřbitově. Foto: Ludmila Mikulová.

Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální, www.cuzk.cz.

NEPRODEJNÉ

Pro své členy a příznivce vydává Společnost Františka Bílka v Praze
www.spol-fb.cz

Kontakt: Alena M. Kubíčková, Křivenická 413/16, 18100 Praha 8

ISSN: 2464-5516

Vydáno v nákladu 100 ks

Redakční rada: František Kožíšek, Michal Kellner, Yveta Kožíšková

Jazyková korektura: Yveta Kožíšková

Administrace: Michal Kellner, Nad Budánkami II. 12, 150 00 Praha 5

Příspěvky do Zpráv posílejte na: spolecnost.frantiska.bilka@gmail.com